

Dräma- drottning

Anna Westerlings lajvexperiment *En stilla middag med familjen* rosas för sina finjusterande metoder för att locka fram stort drama. Middagen kritiserar dock för sina stereotypa könsroller som istället för att undersökas användes som naturlagar. Men trots det lilla smolket rinner glädjebägaren nästan över av all positiv kritik.

Text: Henrik Sannesson
Foto: Johan Rökländer
Illustration: Janetta Nyberg

I början var många skeptiska till regin. I efterhand fanns det bara ett fåtal motståndare som inte bytt sida.

Det var till och med många som sa: "hur ska vi kunna lajva utan regi i fortsättningen?"

–Anna Westerling

– **NÄR VI SATTE** oss till förrätten avslöjade Christian att hans pappa är pedofil och har våldtagit honom och hans nu döda tvillingsyster.

Anna Westerling berättar om hur middagens stiltje bryts när spelet övergår i andra akten. Och alla som har sett Tomas Vinterbergs dogmafilm *Festen* känner igen sig. I akten innan har lajvdeltagarna visat sina bästa putsa-fasaden-tricks. Familjehemligheterna bubblar under ytan men än har de inte sluppit ut.

I filmen *Festen* är det ingen som tar Christians tal för vad det är – ett vittnesbörd om incest. Istället bemöts han med alla tänkbara reaktioner – utom att ta honom på allvar. Att den stora patriarken, familjefadern, skulle kunna ha gjort något så fruktansvärt är inget som familjemedlemmarna överhuvudtaget kan ta in.

Men *En stilla middag med familjen* är så mycket mer än *Festen* i lajvform. Lägg till sex andra familjedramer, av bland andra August Strindberg och Tove Jansson så har du stommen. Det är inte lajv i den bemärkelsen att vad som helst kan hända. Deltagarna är indelade i pjäsgrupper och varje person har stöd i sin tilldelade roll samt av händelserna i pjäsen. Men det är inte heller teater eftersom manus inte följs till punkt och pricka. Det liknar friformsrollspel och har ett utanpåliggande skelett av dramaverktyg som håller ihop den pjäskropp som spelarna tillsammans bygger upp.

– Alla pjäserna skulle följa samma aktstruktur, berättar Anna och fortsätter. I första akten är fasaden intakt. I andra akten börjar ytan spricka och i tredje så rasar allt. Om vi tar till exempel Fröken Julie så flörtar hon kanske med Jean i för-

sta akten, men hon är fortfarande pappas flicka. I andra akten däremot så har de kanske sex. Allt det här gjorde deltagarna upp dagen innan. De besvarade för sig själva hur deras pjäs skulle kunna passa in i samma struktur som de andra och följa med hela vägen till vansinnets gräns.

En stilla middag med familjen spelades inom loppet av tio hektiska dygn på en herrgård i Flen i Södermanland. Fyra uppsättningar hanns med och varje spel varade mellan klockan 15 på eftermiddagen och in på småtimmarna dagen efter. Men förberedelserna hade då pågått sedan kvällen innan. Under de fyra spelen deltog 125 personer varav 62 män och 63 kvinnor. Det sista spelet kördes på engelska och hade besökare från bland annat Finland, Norge, Italien och Storbritannien. Utöver internationellt deltagande

I reklamen utlovas att spelet skulle utmana regler som gällt för kvinnor de senaste hundra åren.

Men när man ville undersöka de här strukturerna – varför fick man dem då nedtryckta i hal-sen?

–Eva Örndahl

kände Anna sig stolt över att spelet lockade fler än den klick som normalt kommer på rollintensiva lajv i Sverige.

En av *En stilla middags* rookies är Maria Ljung. Hon är 20 år och hade aldrig testat lajv innan. Maria var med i två av uppsättningarna och spelade olika roller i samma pjäs.

– Första gången spelade jag Lizzie i *Sanna kvinnor*. I pjäsen blir hon bedragen av sin man och det slutar med att hon förlåter honom. Jag spelade henne så att hon gav sken av att förlåta honom. I själva verket fortsatte hon att pika honom och spela maktspel.

Dagen efter när grupperna pratade igenom lajvet frågade Maria hur han som spelat William, Lizzies otrogna make, hur han hade uppfattat henne.

– I pjäsen är hon en ganska vän och hjälplös person och jag undrade verkligen hur han hade reagerat på att jag gjorde henne mycket starkare. Han berättade att han hade hatat henne. Då blev jag jätteglad!

Maria tyckte att det fungerade bra med sju pjäser som pågick samtidigt. Styckena

hade modifierats så att det fanns gemensamma kontaktytor. Till exempel hade patriarken Helge ur *Festen* en bror i Leif, som är fadern i pjäsen *Leka med elden*. Men den stora skillnaden mellan pjäserna var mängden nyckelscener. Vissa av dem var helt enkelt väldigt intensiva och hade många element som skulle hinnas med.

– De som var med i *Festen* blev väldigt involverade i sin egen pjäs. Den är så dramatisk och kräver väldigt mycket. För dem var det nog svårare att hinna kolla in vad som hände i de andra pjäserna. Själv kände jag inga såna problem.

För att pressa in mer drama på tolv timmar än många hinner med på ett tredagarslajv, hade arrangörerna investerat i en mängd olika dramaverktyg. Viktigast av dem alla var nog arrangörerna själva som under spelets gång agerade regissörer.

–Hur man gjorde i sin grupp, berättar Anna Westerling, varierade nog väldigt mycket från regissör till regissör. Man kunde vara väldigt handgriplig och hämta in rätt person när man såg att feta scener höll på att gå förlorade för att folk inte var på rätt ställe vid rätt tidpunkt.

Maria Ljung minns speciellt ett tillfälle i den andra uppsättningen av *Sanna kvinnor* som hon var med i.

– Hon som spelade Lizzie hade skuld-känslor för att hon hade druckit så mycket att hon hade fått missfall. Men hon skyllde det på sin mans otrohet. Regissörerna förstärkte hennes skuld. Det var mäktigt att det drogs till sin absoluta gräns och slutade med att hon tog livet av sig.

Trots att det kan låta väldigt krasst med lajvets alla ångestladdade scener kände Maria aldrig att spelet blev för känslomässigt påträngande eller för krävande.

– Det var väldigt välorganiserat vilket gjorde det lätt för oss att spela bra. Vi pratade väldigt mycket i grupperna inför, om vad som skulle hända.

Maria uppskattade regin hon fick och hur regissörerna kunde få spelet i nya riktningar. Men hon tyckte inte att regin blev för tvingande. Till skillnad från film eller teater behövde man inte ta emot alla pikar som regissören ger. Hon tyckte att man kunde se regin mer som förslag än som anvisningar.

Av verktygspaletten tyckte Maria bäst om metatimmen som kom efter andra

I filmen *Festen* är dotterns nya pojkvän Gbatokai mörkhyad, vilket väcker starka känslor och avslöjar obehagliga fördomar i hennes borgerliga familj. Eftersom rollerna på *En stilla middag* fördelades genom lottning, fick spelarna hitta alternativa sätt för Gbatokai att vara den utomstående som provocerar genom sin blotta existens – som i det här fallet, att ha diametralt motsatt politisk övertygelse som majoriteten av gästerna på Helges födelsedagsfest.

aktens slut. Pjäsgруппerna fick då jobba var och en för sig med sin egen pjäs inför tredje och sista akten.

– Under metatimmen spelade vi upp scener som äger rum före pjäsen börjar. Vi hann också med alternativa slut: ett jättelyckligt och ett sorgligt slut. Det ringade in historien och förberedde oss för tredje akten.

Men om metatimmen var Marias favorit så fanns det också de som tyckte att den bröt upp spelet för mycket.

– På fjärde spelet gick den dramaturgiska kurvan mycket fortare och när vi var i slutet av akt två så hade de flesta redan kommit fram till händelser som borde vara i akt tre.

Det säger Emma Wieslander, lajvveteran, till Signaler.

– Det blev en energisvacka på kvällen som de flesta spelade sig upp och ur. När vi väl körde metatimmen så hade många redan kommit till sin pjäs dramatiska höjdpunkt och behövde inte metatimmen längre.

Emma Wieslander är inte kritisk till dramaverktygen i sig och hon vet lajv som verkligen hade kunnat lyfta med en metatimme.

– Men just min upplevelse av det här lajvet hjälptes inte av den, däremot lyftes spelet av regissörerna, tycker hon.

Och enligt Anna Westerling hängde det mycket på vilken lajvkultur man kommer ifrån om man gillade metatimmen eller inte.

– Finnarna till exempel ville vara i sin roll hela tiden. Men vi i arrangörsguppen älskade metatimmen. I början var vi nog rätt sparsamma med regin, men konceptet utvecklades efter varje spel. ”Mer regi tack!”, var den stående kommentaren och därför blev vi modigare. I början var många skeptiska till just regin, men i efterhand fanns det bara ett fåtal mot-

ståndare som inte bytt sida. Det var till och med många som kommenterade att: ”hur ska vi kunna lajva utan regi i fortsättningen?”

Tanken inom arrangörsguppen var att sätta ihop en verktygslåda från vilken regissörerna kunde förkasta hälften. Det fanns ingen poäng att trola med så många verktyg som möjligt, bara att locka fram bra scener. När Anna såg hur han som spelade Christian hade dragit sig undan inför början av andra akten – före pedofiltalet – lät hon honom istället ”tänka högt”. I monologrutan, som var ett annat av dramaverktygen, fick han prata om vad han skulle säga i sitt tal, och varför.

Starka scener efter att Christian vid middagen avslöjat sin fars övergrepp.

Arrangörernas vision var att skapa ett tätare lajvande för alla som vill ha mer drama och mindre transportsträcka. Det skulle vara ”maximum bang for minimum input” som Anna uttrycker det. Med det menar hon också att man skulle kunna komma till lajvet oförberedd.

– Jag tror att de flesta är överens om att man ändå alltid läser lajv-utskicket i bilen på väg dit. Man går på förmöten till förmöten och sen lajvar man i fem dagar och så kanske det händer något på fjärde dagen. Men bara kanske. *En stilla middag med familjen* skulle vara lajvet för folk som inte har tid med att spela ”den andra soldaten”. Alla skulle få spela huvudroller.

Huvudrollstanken har fått mycket beröm från olika håll. Och Emma Wieslander är en av dem som gillade den.

– Det blev bisarrt att det hände så mycket. Det var verkligen känslan av att det inte fanns några biroller. Det lyckades de verkligen med och jag tycker att det fungerade väldigt bra.

För snart ett år sedan skrev Anna Westerling en debattartikel i Signaler från Sverok om lajvhobbyns trettioårskris. Att just lajvande är en hobby som folk lägger

ner sedan de kommit förbi 20-årsåldern. Hon tror att formen för *En stilla middag* fungerar bättre än ett vanligt lajv för vuxna. Upplägget var väldigt tajt, med schema för i stort sett varje minut. Det fanns furstlig markservice i form av ett team på sju personer som stod för maten. Och Anna berättar att det blev få paniklösningar i sista sekunden.

– Jag tror att det säger mycket om standarden om det första man ser när man kommer till lajvet är en utbränd arrangör som springer runt paniskt. Vi hade nog tänkt på det mesta i förväg. Och det gav deltagarna en trygghet, tror jag.

Fyrtio roller per uppsättning gånger fyra ger 160 platser och det var många som tyckte Anna var helt galen som satade på den skalan. Men 140 roller besattes, visserligen var det flera som spelade mer än en gång. Men trots stort deltagande var lajvet ändå den form av lyxunderhållning som Anna skrev om sin debattartikel. Lyx i det här fallet betyder att deltagarna inte betalar vad det kostar att producera ett sånt här lajv. Det krävs många hundra timmar av oavlönat arbete för att ett relativt fåtal ska kunna utöva hobbyn. Själv jobbade hon en månad på

heltid och tog ut lön, men lade förstås även ner massor av timmar utan lön. Resten av arrangörsgruppen fick en tusenlapp för sin insats under tio dagars spelperiod. Inget man blir fet av med andra ord. Deltagarna pytsade in hundratusen kronor i avgifter, men totalt kostade lajvet tre gånger så mycket. Allmänna arvsfonden, Sverok och Stockholms läns landsting såg till att projektet kunde kräva sig i land med torra fötter.

– Jag och Anders Hultman jobbade jättehårt med ansökningar, berättar Anna.

Tio dagars intensivt regiarbete tär på krafterna och efter fyra spel kände sig alla i regigruppen rätt slitna.

– Men det här är alldeles för mycket jobb för bara fyrtio personers upplevelse. Så här i efterhand kan jag nästan tycka att det var synd att vi inte satte upp spelet ännu fler gånger.

Ett resultat av att spelet kördes flera gånger var att dramaverktygen utvecklades snabbt. Förutom att regissörerna gav mer så blev de andra hjälpmedlen också vassare. Till exempel fanns det redan från start ett metaspel som kallades psykologen. Dit kunde karaktärerna gå för att prata ut. Till exempel pratade Else

I herrarnas salong.

Dynamiken mellan "herrska" och "tjånstefolk" var ett av de viktiga stämningsskapande inslagen i berättelsen.

med sin psykolog om att hennes man var pedofil.

– Det skulle förstås karaktären Else i *Festen* aldrig ha gjort. För det är hon alldeles för förljugen. Men om hon hade gått till en psykolog hade det kunnat låta så.

I senare spel blev psykologen istället öppen att höra för alla. Man fick helt enkelt psykologa med sin regissör på fläcken.

– Lajv blir ointensivt om man bara kör. Det var därför vi hade så många av de här verktygen.

Många av dramagreppen är tekniker som funnits inom improvisationsteater, friformsrollspel och även på andra lajv. Anna refererar till *Knappnålshuvudet* och *OB7*.

– Jag är själv inte så nyskapande, men det är ingen slump att jag har valt att jobba med friformare i min ledningsgrupp. De har kommit med massor av förslag och jag har liksom tyckt: ”varför inte, vi kör!” Det här är dramer som väldigt mycket visar en förljugen yta. Så det är viktigt att vi kunde använda det som pågår under ytan, genom att använda till exempel psykologen och monologrutan.

Rollerna på *En stilla middag* besattes genom lottning. Det var inte enbart positivt utan ledde till en del konstiga effekter

berättar Emma Wieslander. Hon tyckte inte att det fungerade klockrent.

– Själv hade jag tur men flera av rollerna blev väldigt märkligt besatta. Jag förstår att lottningen var ett försök att komma ifrån att arrangörernas vänner särbehandlas och det tycker jag är bra. Men när man har en person som inte klarar av att bära upp en roll då går det också ut över andra.

Det blev konstigt också på andra sätt berättar Emma. Till exempel spelades dottern i en familj av en person som är nästan 20 år äldre än den som spelade mamman.

– Det där störde folks upplevelse och flera tog fel på de här personerna. Ett annat exempel är när såna som ska ha framträdande sociala positioner inte kan föra sig. Trots att man såg att folk redan från början var uppenbart felplacerade så gjorde man inget åt det. För att metoden ska fungera så måste man titta på hur man ska lösa sånt, tycker Emma.

Det fjärde spelet kördes på engelska eftersom deltagarna var hitresta från hela Europa. Emma Wieslander tycker att det var briljant att även pjäserna kom från olika nordiska berättartraditioner och att de länderna hade deltagare med.

– Norrmännen i vår grupp kunde tillföra jättemycket om Ibsen som vi inte får lära oss i svenska skolan. Det här var ett väldigt smart sätt att undvika statusskillnader, som annars lätt uppstår när bara en nationalitet har mer kunskap om pjäserna.

Emma är också väldigt intresserad av spelets tema: den dysfunktionella kärnfamiljen och det undersökande av könsrollerna som utlovades.

– Jag tycker det var synd bara att inte utvärderingen fokuserade mer på det, säger hon.

En annan kritiker av könsrollsspelet är Eva Örndahl som spelade i *Sanna kvinnor* på spel två.

– I reklamen utlovas att spelet skulle utmana de regler som gällt för kvinnor

de senaste hundra åren. Men sen fick man veta att husreglerna är att en kvinnas status alltid följer hennes mans. När man ville undersöka de här strukturerna – varför fick man dem då nedtryckta i halsen?

Men förutom den kritiken var Eva väldigt imponerad av *En stilla middag*. Bordsrollspelare som hon är tyckte hon att regissörerna fungerade som spelledare och gav ett tätare och bättre spel. Hon tyckte också att många av dramaverktygen var smarta. Men hon var lite avundsjuk på att männen fick ha herrlogen, där maktspelet ägde rum, för sig själva. Där, i den mindre gruppen hörde hon också att spelet blev tätare. Det hade också kunnat vara ett dramaverktyg om kvinnorna hade kunnat vara osynliga besökare i logen, föreslår hon.

– Om vi hade sett vad som pågick därinne hade vi kunnat använda det för att spela på.

Eva hörde talas om att monologrutan fungerade bättre i herrlogen.

– En sån grej som det snackades om var att Nora från *Ett dockhem* kom in i herrlogen och gjorde en lap dance. Då spelade hennes man upp sina tankar i monologrutan. Han gick in och berättade hur han verkligen hoppas att alla män i logen ville

Emma Wieslander

Eva Örndahl

Under metatimmen spelade vi upp scener som äger rum före pjäsen börjar.

Vi hann med alternativa slut: ett jättelyckligt och ett sorgligt slut. Det ringade in historien.

–Maria Ljung

sätta på henne ikväll. Den monologruta som jag hade tillgång till var i stora salen. Jag såg den bara användas två gånger, det var ett lite för stort sammanhang.

Eva har bara lajvat sporadiskt men *En stilla middag* beskriver hon som sin stora lajv-comeback.

– Det överträffade alla mina förväntningar. Jag brukar åka ensam på lajv, och det kan göra att man känner sig utanför när de som kommer i gäng har snackat ihop sig och är samspelta. Jag tyckte att metoderna på *En stilla middag* gjorde att man svetsades ihop mer i pjäsgrupperna och aldrig behövde känna sig utlämnad.

Precis som Maria Ljung var Eva med i pjäsgruppen *Sanna kvinnor*. På frågan om det fanns någon som spelade extra bra tar Eva ett exempel på en som fick henne att spegla sin egen roll i omgivningen.

– Fröken Julie spelade väldigt bra. Hon kom inblåsande och kindpussade sina vänner på kontinentalt manér och direkt influen från Paris. Och man kände verkligen att ”oj vilken liten småstadsfru man är”.

Det viktigaste dramaverktyget för Evas rollspelsprestation under lajvet var ”black box:en”. Den var trots namnet inte alls svart, utan ett vitt rum, där man kunde spela scener från en annan tid eller plats.

I boxen spelade Eva och hennes syster i pjäsen upp en scen från barndomen. Eva berättar att scenen verkligen hjälpte henne att förstå den svaga kvinna med låg social status som hon spelade. Det startar med att systrarna tillsammans råkar slå en boll genom den faderns växthus.

– Han tar min syster helt om ryggen redan från början och ger mig skulden för allt. När vi är på väg in i hans växthus beordrar han mig att gå ut och komma in igen – men ”gå på riktigt – som man ska”. Medan min syster kommer undan helt slutar det med att han släpar mig längs väggen. Sen kom Elsa Helin, som var en av regissörerna in och viskade till mig att jag var oduglig och värdelös. Spelet gav mig verkligen förståelse för varför jag höll ihop med den odugling som jag var gift med.

Eva berättar att lajv inte alltid har så lätt att komma henne in på livet. *En stilla middag* gav henne inte det problemet. En annan stark scen som hon var med om är mot slutet när det dansas långdans genom huset. Hennes spelgalning till man har fått reda på att hon undanhåller honom ett pantbrev som hon ska ge till sin dotter. Hennes make vill att hon ska riva brevet och ge honom pengarna. Själv vacklar hon. Långdansen blir en metafor för hennes känslor. Under dess ryckiga

gång genom det stora huset tappar hon ömsom grepp om sin dotter som går framför henne och ömsom tappar hennes man greppet om henne. Att hon storgråter hör ingen för alla är så upptagna med dansen.

– Jag blir ofta för analyserande på lajv. Så därför gillar jag verkligen när det blir mycket känslor. Jag tyckte att det var toppen att jag verkligen skakade av gråt i den här scenen.

Anna Westerling har varit på många lajv under åren och hon har också bakgrund som redaktör för lajvtidningen Fëa Livia. Hon har dessutom arrangerat den internationella lajvträffen Knutpunkt som vandrar mellan de nordiska länderna. Men trots en gedigen bakgrund inom Lajvsverige har Anna inte ordnat några större lajv tidigare. Och nu känner hon att hon gjort sitt för ett tag. Det kommer inte att bli någon *Stilla: del 2* om ett år om du frågar henne idag.

– Näe, jag tror inte det. Men vi är ju flera nu som håller på och jag hoppas att någon annan tar vid. Jag tror att vi är många som skulle komma.

HENRIK SANNESSON
signaler@sverok.se